

Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).

Спеціальність – 281.

Державне управління: удосконалення та розвиток. 2024. № 2.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.2.32>

УДК 336.14.027:305

Ю. І. Намазова,

аспірант кафедри публічного управління та адміністрування, Вінницький державний педагогічний університету імені Михайла Коцюбинського

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0466-6005>

ГЕНДЕРНЕ БЮДЖЕТУВАННЯ, ЯК МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Yu. Namazova,

Postgraduate student of the Department of Public Administration,

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynsky State Pedagogical University

GENDER BUDGETING AS A MECHANISM OF STATE POLICY IN CONDITIONS OF DECENTRALIZATION

У статті актуалізовано потребу в застосуванні нових інструментів управління видаткової частини бюджетів об'єднаних територіальних громад із урахуванням інклюзивних потреб громадян. Встановлено, що найоптимальнішою практикою у задоволенні цієї задачі може виступати гендерно орієнтоване бюджетування на мікрорівні.

Проаналізовано теоретичну основу гендерного бюджетування. Розглянуто диференційовані підходи до визначення сутності даного процесу. Вивчено

перспективи застосовування практики реалізації «гендерно чутливих бюджетних програм». Узагальнено ряд особливостей процесу гендерно орієнтованого бюджетування. Структуровано основоположні принципи застосування гендерного підходу в бюджетному процесі територіальних громад. Визначено інституційно-правове підґрунтя для інтеграції гендерно орієнтованого бюджетування у комплекс державної політики України. Узагальнено послідовність етапів впровадження гендерно орієнтованого бюджетування на рівні територіальних громад.

Запропоновано створення локальних консультативно-дорадчих органів із забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків, що дозволить здійснювати ефективний обмін досвідом між громадами.

The article updates the need to apply new tools for managing the expenditure part of the budgets of united territorial communities, taking into account the inclusive needs of citizens. In this direction, the concept of proper governance is considered, which involves the transition from the maintenance of institutions and the calculation of costs to the measurement of social results in the plane of meeting the needs of the population. It has been established that gender-oriented micro-level budgeting can be the most optimal practice in meeting this task.

The theoretical basis of gender budgeting is analyzed. Differentiated approaches to determining the essence of this process are considered. The prospects of applying the practice of implementation of "gender-sensitive budget programs" have been studied. It has been established that the local budget formed in this way will take into account the needs of all sections of the population, as well as guarantee the achievement of equality of rights and opportunities to receive public services.

A number of features of the process of gender-oriented budgeting and gender-sensitive budget programs are summarized. Among them, the social effect, economic effect, redistributive effect, and institutional effect are highlighted. The fundamental principles of applying the gender approach in the budgeting process of territorial communities are also structured. The institutional and legal basis for the integration

of gender-oriented budgeting into the complex of state policy of Ukraine is defined. The sequence of stages of implementation of gender-oriented budgeting at the level of territorial communities, as well as a complex of auxiliary local institutions that will regulate the integration of the gender approach at all stages of planning and budgeting, are summarized.

In order to achieve the goals of implementing gender budgeting at the community level, special attention is paid to the need to promote the growth of the number of gender-educated specialists who have the appropriate experience, education and share gender values. In particular, it is proposed to create local consultative and advisory bodies to ensure equal rights and opportunities for women and men, which will allow effective exchange of experience between communities.

Ключові слова: *гендерна рівність, державна гендерна політика, гендерне бюджетування, децентралізація, територіальна громада, місцевий бюджет.*

Keywords: *gender equality, state gender policy, gender budgeting, decentralization, territorial community, local budget.*

Постановка проблеми. Реформа децентралізації в Україні надає можливості забезпечити публічність влади, поліпшити якість надання послуг та залучити громадян до процесу ухвалення важливих для громади рішень. У даному процесі важливим є врахування норм Конституції України, що гарантують дотримання політичних, економічних, соціальних, культурних, екологічних та особистих прав людини й відсутність дискримінації, зокрема гендерної. Важливо, щоб жінки та чоловіки в однаковій мірі мали можливості та доступ до влади, послуг та ресурсів. У результаті реформування відбувається також секторальна децентралізація у сфері освіти, охорони здоров'я та соціального захисту, яка спрямована на підвищення ефективності та результативності видатків місцевих бюджетів. У даному процесі важливим є посилення реалізації державної гендерної політики із забезпечення паритетності прав жінок і чоловіків громади в доступі до публічних послуг у цих сферах. Дані

повноваження покладені саме на органи місцевого самоврядування, що також тісно пов'язано з реформою системи управління державними фінансами, головна мета якої – надавати якісні державні послуги, ефективно акумулюючи ресурси та розподіляючи їх відповідно до пріоритетів розвитку держави у середньо- та довгостроковій перспективі [6].

Європейське співтовариство визнало, що гендерна рівність має важливе значення для сталого економічного зростання та повноцінного соціального розвитку, і закликає країни використовувати свої бюджети для сприяння гендерно-справедливому розподілу ресурсів та отриманню доходів. Більшість країн ЄС запровадили практику гендерно-орієнтованого бюджетування на національному та субнаціональному рівнях. Проте гендерно чутливе бюджетування в умовах реформи децентралізації в Україні не досить вивчено серед праць вітчизняних науковців у галузі державного управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вітчизняних учених, які присвятили свої наукові дослідження проблематиці гендерно-орієнтованого бюджетування територіальних громад варто відзначити праці Биховченко В. П., Васильєвої Н.В., Гринчук Н.М., Дерун Т.М., Куйбіди В.С., Ткачука А.Ф.. Перспективи запровадження даного процесу в Україні вивчали Коляда Т.А. Іваніна Т., Кисельова О. та ін.

Метою статті полягає у визначенні сутності та принципів гендерно-орієнтованого бюджетування, обґрунтуванні потреб у ньому та описі перспектив розвитку в якості складової реформи децентралізації в Україні.

Виклад основного матеріалу. В умовах децентралізації та розвитку демократизації владних повноважень місцевої влади, актуальним питанням постає ефективне використання коштів бюджетів об'єднаних територіальних громад із урахуванням думки громади. Відповідно, виникає потреба в застосуванні нових інструментів управління видаткової частини бюджетів. Залучення громадськості до участі в ухваленні рішень є одним із найкращих засобів гарантування довгострокового успіху співпраці місцевої влади та суспільства. Постійне надання громадянам можливостей впливу на існуючі

проблеми та їхнє вирішення забезпечує їх активність. В теорії державного управління прийняття рішень із залученням громадян відносять до групових методів [2].

Актуальним у даному напрямку вважаємо концепцію належного врядування. Підтвердженням тому є факт, що уже більше 75 об'єднаних територіальних громадах України послідовно втілюють даний підхід, який базується на концепції прав людини та гендерній рівності. Належне врядування передбачає перехід від утримання закладів і підрахунку витрат (гроші, час, людські ресурси) до вимірювання суспільних результатів. Ці результати лежать у площині задоволення потреб (як практичних, так і стратегічних) кінцевих споживачів – жінок і чоловіків у всій їхній різноманітності [6]. У даному напрямку реалізації державної політики в умовах децентралізації, варто детально розглянути питання гендерно орієнтованого бюджетування, яке в світі є досить поширеною практикою на мікрорівнях.

Перша спроба створення гендерного бюджету була у 1984 р. в Австралії, а офіційно поняття «гендерний бюджет» вперше було визнано на Пекінській платформі дій ООН у 1995 році. Це дало глобальний імпульс у розвитку концепції гендерно орієнтованого бюджетування, мотивуючи уряди світових країн включити гендерний аналіз у бюджетні рішення [5]. Отже, за результатами Пекінської конференції даний підхід до проблематики планування бюджетів громад був схвалений у багатьох країнах як стратегія державної політики із досягнення гендерної рівності. Наразі біля 90 країн практикують гендерне бюджетування. До даного процесу долучились також і міжнародні організації під час формування бюджетів. Наприклад, гендерний підхід застосовує Міжнародний валютний фонд як «підхід до складання бюджету, який використовує фіскальну політику та управління для сприяння гендерній рівності та розвитку дівчат і жінок» [5]. В Україні ж перші подібні ініціативи впроваджувались із 2003 року [9].

Проаналізуємо теоретичну основу гендерного бюджетування. Відповідно до Методичних рекомендацій, гендерно-орієнтований підхід у бюджетному процесі

– це врахування гендерних аспектів на усіх стадіях бюджетного процесу та висвітлення у відповідних бюджетних документах цілеспрямованості на забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків (гендерної рівності) [11]. Автори посібника «Запровадження гендерно орієнтованого бюджетування в об'єднаних територіальних громадах України» даний процес трактують як технологію, яка поєднує права людини, цілі гендерної рівності та процес підвищення ефективності бюджету. Колектив авторів на чолі з Т. Іваніною дану категорію пропонують розглядати у якості оцінювання будь-якої програми, її заходів, проектів і діяльності з погляду впливу на становище різних соціально-вікових груп жінок і чоловіків. Сенс гендерно орієнтованого бюджетування автори розглядають в тому, щоб усунути розрив між політикою та асигнуванням ресурсів на її впровадження й таким чином через процес перерозподілу ресурсів сприяти досягненню фактичної гендерної рівності [5].

Автори навчального посібника «Місцевий бюджет і фінансове забезпечення об'єднаної територіальної громади» тлумачать гендерноорієнтований бюджет як «орієнтований на результат» [4], тобто його впровадження впливає на формування збалансованого бюджету, тому що поєднує два процеси, не пов'язані між собою: забезпечення гендерної рівності (захист прав кожної людини) і управління місцевими фінансами (технічний процес розподілу фінансових ресурсів). У своїх наукових доробках Т. А. Коляда гендерно орієнтоване бюджетування представляє у якості гнучкого механізму ухвалення управлінських рішень для забезпечення справедливого розподілу ресурсів в інтересах різних соціальних груп населення, забезпечуючи функціонування бюджетної системи як ефективного інструменту реалізації соціальної справедливості та гендерної рівності [7]. В. П. Биховченко гендерне бюджетування трактує як підхід до формування бюджету, який може його покращити, коли фіскальна політика і адміністративні процедури структуровані для вирішення проблеми гендерної нерівності і потреб розвитку обох статей [1]. Щодо ролі у цьому процесі місцевих органів влади, погодимось також із думкою ученого, який пояснює даний феномен їх близькістю до повсякденного життя

людей. Тобто, це означає, що у них існує можливість безпосередньо рефлексувати на потреби жінок і чоловіків на паритетних умовах. Відповідно на місцевому рівні є великий потенціал для застосування гендерних підходів на основі гендерного бюджетування в умовах територіальних громад.

Отже, можемо резюмувати, що гендерно чутливе бюджетування територіальної громади – це управлінська технологія, що передбачає комплекс заходів націлених на вироблення коротко-та довгострокових цільових стратегій із забезпечення раціонального розподілу фінансових ресурсів територіальної громади з метою оптимізації ефективності їх використання та задоволення потреб різних соціальних груп населення на основі гендерної паритетності. Сформований таким чином місцевий бюджет враховуватиме потреби усіх верств населення, а також гарантуватиме досягнення рівності прав та можливостей отримання публічних послуг за бюджетний рахунок. Відповідно, основну мету гендерно орієнтованого бюджетування можемо вбачати у тому, щоб інтегрувати гендерний підхід до державного управління у формі обов'язкової компоненти при здійсненні національної, регіональної та місцевої політики соціально-економічного розвитку на основі ухвалення та виконання бюджетів з урахуванням комплексного охоплення потреб жінок і чоловіків та їх долучення до процесів ухвалення бюджетних рішень. Ця мета реалізується через системну інтеграцію гендерного підходу в діяльність органів місцевого самоврядування із формуванням на основі цього стратегічних документів громади. Впровадження гендерно орієнтованого підходу в бюджетний процес спрямовано на підвищення якості державної політики, програм та заходів, а також забезпечення більш ефективного розподілу ресурсів [6].

Автори практичного посібника «Гендерно орієнтований підхід у бюджетному процесі» у ході гендерно орієнтованого бюджетування територіальних громад пропонують застосовувати поняття «гендерно чутлива бюджетна програма», під чим розуміється програма, яка враховує гендерний аспект і містить кількісні та якісні характеристики щодо цілеспрямованості на забезпечення гендерної рівності: зменшення гендерних розривів, усунення

гендерної дискримінації, послаблення негативних чи посилення позитивних тенденцій у відповідній сфері/галузі з точки зору забезпечення гендерних потреб та задоволення гендерних інтересів [5]. Дану пропозицію вважаємо слушною, оскільки таким чином головний розпорядник бюджету громади прагнутиме до врахування гендерного аспекту при плануванні обсягів та якості надання публічних послуг у межах бюджетної програми.

Отже, аналізуючи теоретичні підходи до трактування гендерно орієнтованого бюджетування можемо узагальнити ряд особливостей даного процесу. Варто зазначити, що основний акцент слід зробити на оцінюванні очікуваних «гендерних ефектів» від гендерного коректування бюджетних програм. До таких ефектів можна віднести:

- соціальний ефект – отримані результати за диференційованими соціальними групами користувачів суспільних благ та послуг у коротко- і довгостроковій перспективі (наприклад, фінансування гендерноорієнтованої допомоги внутрішньо-переміщеним у результаті війни громадянам);

- економічний ефект – фінансування пріоритетних напрямків забезпечення гендерної рівності, на основі перспектив економічного зростання громади, виходячи із обмежених бюджетних ресурсів (наприклад, створення умов для розвитку політики гендерної рівності в складі інклюзивної моделі економічного розвитку територіальних громад);

- перерозподільчий ефект – засвідчує перерозподіл доходів (суспільних благ) в інтересах саме тих гендерних груп, для поліпшення становища яких реалізується бюджетна програма [6];

- інституціональний ефект – гендерний аналіз сталості й ефективності органів і структур, що здійснюють керівництво гендерно чутливою бюджетною програмою, а також аналіз стабільності середовища, в якому програма буде реалізовуватися [7].

Варто зазначити, що формування гендерно чутливих бюджетних програм мають відповідати вимогами бюджетної системи України, яка опирається на десять базових принципів, закріплених у статті 7 Бюджетного кодексу України.

Окремі із цих принципів орієнтовані саме на забезпечення паритетності прав і можливостей громадян України, отже їх варто розглядати у якості точки опори для застосування гендерного підходу в бюджетному процесі територіальних громад. Серед них визначимо наступні:

1. Принцип ефективності та результативності. «При складанні та виконанні бюджетів усі учасники бюджетного процесу мають прагнути досягнення цілей, запланованих на основі національної системи цінностей і завдань інноваційного розвитку економіки, шляхом забезпечення якісного надання публічних послуг при залученні мінімального обсягу бюджетних коштів та досягнення максимального результату при використанні визначеного бюджетом обсягу коштів» [3]. Даний принцип визначає, що результати оптимізації використання бюджетних коштів мають відповідати політці забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків при наданні публічних послуг.

2. Принцип субсидіарності. «Розподіл видів видатків між державним бюджетом та місцевими бюджетами, а також між місцевими бюджетами ґрунтується на необхідності максимально можливого наближення надання публічних послуг до їх безпосереднього споживача» [3]. Даний принцип обумовлює пріоритетність адаптації публічних послуг, передбачених бюджетними програмами, до потреб споживачів відповідно до усіх соціальних груп (за віком, місцем проживання, станом здоров'я, етнічним походженням, соціально-економічним статусом і відповідно статтю), шляхом моніторингу змін в потребах споживачів і в разі необхідності вжиття відповідних заходів модернізації публічних послуг.

3. Принцип справедливості і неупередженості. «Бюджетна система України будується на засадах справедливого і неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами і територіальними громадами» [3]. Дотримання цього принципу полягає в тому, що керівництво громад має вживати заходів із забезпечення рівного доступу усіх громадян до публічних послуг, які надаються в рамках бюджетних програм, та сприяти справедливому розподілу бюджетних коштів.

4. Принцип публічності та прозорості. «Інформування громадськості з питань бюджетної політики, складання, розгляду, затвердження, виконання державного бюджету та місцевих бюджетів, а також контролю за виконанням державного бюджету та місцевих бюджетів» [3]. Відповідно до цього принципу забезпечується публічність усіх інституцій, що регулюють бюджетний процес, а також безперешкодний доступ до бюджетних показників, паспортів бюджетних програм та звітів про їх виконання. Це дозволяє здійснювати громадський контроль за якістю та гендерною справедливістю надання публічних послуг в межах використання бюджетних коштів [11].

Застосування гендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі відповідно до зазначених принципів на всіх його стадіях сприятиме підвищенню ефективності та результативності гендерної чутливості бюджетних програм завдяки спрямуванню видатків на задоволення потреб диференційованих соціальних груп споживачів публічних послуг, покращенню якості їх надання, оптимізації обсягу і структури бюджетних витрат, завдяки зменшенню наявних гендерних дискримінант, присутніх у роботі державних установ [10].

Інституційно-правовим підґрунтям для інтеграції гендерно орієнтованого бюджетування є комплекс міжнародних документів з питань гендерної рівності, зобов'язання щодо виконання яких взяла на себе Україна та прийнятих Урядом нормативних актів, серед яких варто виділити наступні:

1. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок;
2. Цілі стійкого розвитку України;
3. Бюджетний кодекс України.
4. Державна стратегія забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року;
5. Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року;
6. Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2022-2025 роки;
7. Методичні рекомендації щодо впровадження та застосування гендерно

орієнтованого підходу в бюджетному процесі (Наказ Міністерства фінансів України від 02.01.2019 року № 1).

8. Наказ Міністерства фінансів України «Про результативні показники бюджетної програми» від 10 грудня 2010 року № 1536 (потребує відображення розпорядниками у бюджетних показниках ступеня забезпечення гендерної рівності).

9. Наказ Міністерства фінансів України «Про огляди витрат державного бюджету» від 23 жовтня 2019 року № 446 (передбачає проведення гендерного аналізу бюджетних програм).

10. Наказ Міністерства фінансів України «Порядок здійснення оцінки ефективності бюджетних програм головними розпорядниками коштів державного бюджету» від 19 травня 2020 року № 223

Варто відзначити важливість Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, котра визначає загальне юридичне визначення поняття «дискримінація» (ст. 1), а також зобов'язує держави включити принцип рівноправності чоловіків і жінок у свої конституції та інші законодавчі акти, чим забезпечує рівне право для жінок і чоловіків користування всіма економічними, соціальними, культурними, громадянськими і політичними правами [8].

Зазначимо, що із затвердженням Методичних рекомендацій щодо впровадження та застосування гендерного підходу в бюджетному процесі регламентовано послідовність етапів впровадження гендерно орієнтованого бюджетування:

1. Огляд нормативно-правових актів та інших документів, які містять інформацію про гендерну рівність.

2. Проведення гендерного аналізу бюджетних програм.

3. Ухвалення рішень за результатами гендерного аналізу бюджетних програм.

4. Моніторинг гендерно чутливих бюджетних програм [11].

Для територіальних громад гендерно орієнтований підхід до бюджету означатиме справедливий і неупереджений розподіл суспільного багатства між

громадянами. Основою даного процесу можна вважати формування гендерно чутливої бюджетної програми, яка враховує гендерний аспект і містить відповідні кількісні та якісні характеристики щодо цілеспрямованості на забезпечення гендерної рівності. Натомість гендерно нейтральною є бюджетна програма, яка не враховує гендерний аспект і за результатами гендерного аналізу визнана такою, що потребує вжиття додаткових заходів (досліджень) для врахування гендерного аспекту. Для ефективного застосування гендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі головний розпорядник має забезпечувати координацію між структурними підрозділами, розпорядниками бюджетних коштів нижчого рівня, відповідальними виконавцями бюджетних програм, одержувачами бюджетних коштів, підприємствами, установами, організаціями, що залучаються до проведення аналізу [5]. Для інтеграції гендерних проблем у політику розвитку були створені численні інструменти, методи й підходи. Гендерний аналіз і гендерно орієнтоване бюджетування є одними з них. У даному процесі важливим є аналіз основних документів громади, серед яких: Паспорт громади, Стратегія розвитку громади, План реалізації Стратегії, Програма соціально-економічного розвитку, бюджет громади та цільові програми.

В Україні гендерний підхід поступово впроваджується у діяльність органів державної влади різних рівнів та органів місцевого самоврядування, що передбачає прийняття рішень на основі потреб та інтересів громадян. Для ефективності впровадження гендерно орієнтованого бюджетування на місцевому рівні важливо запровадити системну інтеграцію гендерного підходу в стратегічне планування, спрямувати управління на досягнення гендерно чутливих результатів, залучити всі зацікавлені сторони до розробки стратегій, програм та бюджетів розвитку громад.

Робота з упровадження гендерно орієнтованого бюджетування має гарантувати наскрізну інтеграцію гендерного підходу на всіх етапах планування й бюджетування: від стратегій розвитку громад до галузевих програм. Проблемою у даному випадку можна вважати те, що, як стверджують дослідники

[14], представники органів місцевого самоврядування на практиці мають досить обмежений досвід і поверхневі знання з питань гендерної політики. Як наслідок, інституційні механізми забезпечення гендерної рівності у громадах дуже слабкі або взагалі відсутні. Причина в тому, що виконкомам громад на місцевому рівні бракує фахівців, здатних формувати й реалізовувати гендерну політику. Отже, для досягнення поставлених цілей гендерної рівності та впровадження гендерного бюджетування на рівні громад важливо сприяти зростанню чисельності гендерно освідених спеціалістів, які мають відповідний досвід, освіту та поділяють гендерної цінності. Вихід із даної ситуації можемо знайти у змісті постанови Кабінету Міністрів України від 9 жовтня 2020 р. № 930 «Деякі питання забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [13]. Даний документ створив можливість для утворення органами влади підрозділів з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Відповідно, для забезпечення сталості процесу інтеграції гендерно орієнтованого бюджетування голови територіальних громад можуть ініціювати створення гендерних бюджетних груп. Вважаємо дану практику актуальною, оскільки в перспективі створена таким чином гендерна бюджетна група може еволюціонувати до форми консультативно-дорадчого органу із забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків та ділитися досвідом у межах сусідніх громад. Окрім цього, з метою посилення інституційної складової гендерного підходу у розвитку територіальних громад, вважаємо за необхідне затвердити відповідними рішеннями рад стратегію розвитку громади і план її реалізації, цільові та бюджетні програми та проекти на основі гендерного інтегрування.

Висновки. Отже, застосування гендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі на всіх його стадіях сприятиме підвищенню ефективності та результативності гендерної чутливості бюджетних програм завдяки спрямуванню видатків на задоволення потреб інклюзивних соціальних груп споживачів публічних послуг, покращенню якості їх надання, оптимізації обсягу і структури бюджетних витрат. Окрім цього, завдяки зменшенню наявних

гендерних дискримінант, присутніх у роботі державних установ упровадження гендерного підходу та гендерно орієнтованого бюджетування у процеси управління територіальних громад надасть змогу посилити економічну ефективність і результативність, удосконалити розподіл фінансових ресурсів, підвищити якість та забезпечити адресність надання публічних послуг, збільшити рівень участі громадян у бюджетному процесі, досягати мети гендерної рівності. Під гендерно чутливим бюджетом територіальної громади мається на увазі планування чи переструктурування доходів та витрат таким чином, щоб потреби населення, як жінок, так і чоловіків, були відповідно представлені. Це створює нові виклики перед представникам громад, оскільки вимагає набуття не тільки нових знань щодо гендерної чутливості, але й забезпечення системної експертно-консультативної підтримки у напрямку належного врядування.

Література

1. Биховченко В. П. Гендерне бюджетування на місцевому рівні як інструмент підвищення ефективності використання бюджетних коштів. Ефективна економіка. 2019. № 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2019_5_23
2. Биховченко В. П. Перспективи гендерно-орієнтованих бюджетів об'єднань територіальних громад. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2019. № 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2019_5_9
3. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
4. Васильєва Н.В., Гринчук Н.М., Дерун Т.М., Куйбіда В.С., Ткачук А.Ф. Місцевий бюджет і фінансове забезпечення об'єднаної територіальної громади: навч. посіб. К.: 2017. 119 с.
5. Іваніна Т., Кисельова О., Колодій М., Остапчук О., Цюпа О. Гендерно орієнтований підхід у бюджетному процесі: практ. посіб. К: Віваріо, 2020. 88 с.
6. Іваніна Т., Кисельова О. Запровадження гендерно орієнтованого бюджетування в об'єднаних територіальних громадах України. Посібник.

<https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/536/GRB-handbook.pdf>

7. Коляда Т. А. Гендерно-орієнтоване бюджетування: сутність та перспективи запровадження в Україні. Економічний вісник. Серія : Фінанси, облік, оподаткування. 2019. Вип. 3. С. 80-88

8. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207/ed19791218#Text

9. Лихач Ю., Канавець М., Попов Р., та ін. Посібник для керівників державної служби. К.: ТОВ «ВІСТКА». 2020. 422 с.

10. Моя гендерно чутлива громада. Посібник з надання високоякісних муніципальних послуг із врахуванням гендерного аспекту. Аналітичний центр «ЮрФем». К. 2022. URL: <https://jurfem.com.ua/moya-henderno-chutlyva-hromada>.

11. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо впровадження та застосування гендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі» від 02.01.2019 р. № 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0001201-19>.

12. Онищук Ю.В., Зубар І.В. Закордонна міграція трудових ресурсів як перешкода сталому економічному розвитку України. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2018. №5. С.37-49.

13. Постанова КМУ «Деякі питання забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 09.10.2020 р. № 930. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/930-2020-п#Text>

14. Пауел А., Феррандо А. (2020), Стійкість громад, гендерна рівність і гендерно орієнтоване бюджетування під час пандемії COVID-19. Сучасні тенденції розвитку і практики гендерно орієнтованого бюджетування на світовому, європейському та національному рівнях: Тези вебінарів. Київ: Віваріо, С. 105-114.

References

1. Bykhovchenko, V.P. (2019), “Gender budgeting at the local level as a tool for increasing the efficiency of the use of budget funds”, *Efektivna ekonomika*, vol. 5,

available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2019_5_23 (Accessed 4 November 2023).

2. Bykhovchenko, V.P. (2019), "Perspectives of gender-oriented budgets of associations of territorial communities", *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, vol. 5, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2019_5_9 (Accessed 4 November 2023).

3. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010), The Law of Ukraine "Budget Code of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (Accessed 4 November 2023).

4. Vasylieva, N.V., Grynchuk, N.M., Derun, T.M., Kuybida, V.S. and Tkachuk, A.F. (2017), *Mistsevyi biudzhety i finansove zabezpechennia obiednanoi terytorialnoi hromady:navch. posib* [Local budget and financial support of the united territorial community: study. manual], Kyiv, Ukraine.

5. Ivanina T., Kiselyova O., Kolodiy M., Ostapchuk O. and Tsyupa O. (2020), *Genderno oriientovanyi pidkhid u biudzhetnomu protsesi: prakt. posib.* [Gender-oriented approach in the budget process: practice. manual], Vivario, Kyiv, Ukraine.

6. Ivanina, T., and Kiselyova, O. (2019), *Zaprovadzhennia genderno oriientovanoho biudzhetuvannia v obiednanykh terytorialnykh hromadakh Ukrainy.* Posibnyk. [Introduction of gender-oriented budgeting in united territorial communities of Ukraine. Manual], USAID, available at: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/536/GRB-handbook.pdf> (Accessed 4 November 2023).

7. Kolyada, T. A. (2019), "Gender-oriented budgeting: essence and prospects of implementation in Ukraine", *Economic Herald. Series: Finance, accounting, taxation.* vol 3, pp. 80-88

8. The United Nations General Assembly (1979), Convention Organization of the United Nations "On the Elimination of All Forms of Discrimination against Women", available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207/ed19791218#Text (Accessed 4 November 2023).

9. Lykhach, Yu., Kanavets, M., Popov, R. (2020), *Posibnyk dlia kerivnykiv derzhavnoi sluzhby* [Manual for civil service managers], Vistka, Kyiv, Ukraine.

10. My Gender-Sensitive Community (2020), *Moia genderno chutlyva hromada Posibnyk z nadannia vysokoiakisnykh munitsypalnykh posluh iz vrakhuvanniam gendernoho aspektu* [A guide to providing high-quality, gender-sensitive municipal services], Analytical Center "YurFem", Kyiv, Ukraine, available at: <https://jurfem.com.ua/moya-henderno-chutlyva-hromada>. (Accessed 4 November 2023).

11. Ministry of Finance of Ukraine (2019), Order "On Approval of Methodological Recommendations for the Implementation and Application of a Gender-Based Approach in the Budget Process", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0001201-19>. (Accessed 4 November 2023).

12. Onyshchuk Yu.V. and Zubar I.V. (2018), "Foreign migration of labor resources as an obstacle to sustainable economic development of Ukraine", *Ekonomika. Finansy.Menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky*, vol. 5, pp. 37-49.

13. Cabinet of Ministers of Ukraine (2020), "Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "Some issues of ensuring equal rights and opportunities for women and men"", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/930-2020-п#Text> (Accessed 4 November 2023).

14. Powell, A. and Ferrando, A. (2020), "Community resilience, gender equality, and gender budgeting during the COVID-19 pandemic", *Suchasni tendentsii rozvytku i praktyky genderno oriientovanoho biudzhetyvannia na svitovomu, yevropeiskomu ta natsionalnomu rivniakh* [Modern trends in the development and practice of gender-oriented budgeting at the world, European and national levels. Abstracts of the webinars], Kyiv, Ukraine, pp. 105-114.

Стаття надійшла до редакції 18.01.2024 р.